

فهرست

۷	مقدمه
۸	شرح حال مختصری از آهنگسازان این کتاب
۱۰	نی هفت‌بند
۲۱	بخش اول: دستور مقدماتی
۲۲-۲۶	درس‌های ۱-۱۸
۲۶	مشق شوشتری
۲۶	مشق سه‌گاه
۲۸	ساقی‌نامه
۲۹	وصل صدای اوج (II) به صدای غیث (III) و یا برعکس، وصل صدای غیث به صدای اوج
۳۰	مشق صدای غیث
۳۰	مشق صدای غیث و اوج
۳۲	مشق ضدضرب
۳۳	مشق سنکپ
۳۴	مشق سی بمل جامه‌دران
۳۵	قسمت اول رنگ نوا
۳۶	پیش‌درآمد دشتی موسی معروفی
۳۹	شهابی
۴۰	مهربانی
۴۲	مجلس افروز
۴۳	قسمت دوم رنگ نوا
۴۵	مشق لا کرن و سی بمل
۴۵	دلکش ماهور
۴۶	آریز
۴۷	تصنیف شوشتری موسی معروفی
۴۸	در قفس ابوالحسن صبا
۴۹	به یاد گذشته ابوالحسن صبا
۵۰	موسم گل تصنیف قدیمی
۵۱	رنگ دشتی رضا محجوبی
۵۲	پیش‌درآمد بیات ترک ابراهیم منصوری
۵۴	تصنیف بیات ترک
۵۶	رنگ بیات ترک موسی معروفی
۵۷	رنگ همایون غلامحسین بیگجه‌خانی
۵۸	نغمه‌ی اصفهان
۵۹	پیش‌درآمد اصفهان رضا محجوبی
۶۰	نوید بهار ابوالحسن صبا
۶۰	چهارمضرب ساده ابوالحسن صبا
۶۱	درآمد
۶۱	کرشمه
۶۲	خسروانی
۶۳	نیشابورک
۶۳	نصیرخانی
۶۴	چهارپاره ماهور
۶۵	زنگوله
۶۶	پیش‌درآمد ماهور روح‌الله خالقی
۶۸	مرغ سحر مرتضی نی‌داوود
۷۰	رنگ ماهور روح‌الله خالقی

۷۱	بخش دوم: آواز ابوعطا
۷۲	آواز ابوعطا
۷۳	دوضربی ابوعطا اسماعیل زرین فر
۷۴	ضربی ابوعطا موسی معروفی
۷۵	چهارمضرب ابوعطا علی اکبر شهنازی
۷۷	درآمد
۷۸	سیخی
۷۹	رامکلی
۸۰	گیری
۸۱	خسرو و شیرین
۸۲	حجاز
۸۴	سَمَلی
۸۵	چهارباغ یا چهارپاره
۸۷	مثنوی
۸۹	بهار دلکش تصنیف حجاز ابوعطا
۹۱	رنگ ابوعطا رضا محجوبی
۹۳	بخش سوم: آشنایی با فرم های موسیقی کلاسیک ایران
۹۵	پیش درآمد شور ابراهیم منصوری
۹۶	رنگ شور علی اکبر شهنازی
۹۷	رنگ ابوعطا ابراهیم منصوری
۹۸	زرد ملیحه ابوالحسن صبا
۹۹	رنگ دشتی حبیب سماعی
۱۰۰	رقص چوبی قاسم آباد گیلان ابوالحسن صبا
۱۰۱	تصنیف افشاری عارف قزوینی
۱۰۲	رنگ افشاری موسی معروفی
۱۰۳	صوفی نامه
۱۰۴	پیش درآمد بیات اصفهان اجرای یوسف فروتن
۱۰۵	چهارمضرب همایون ابوالحسن صبا
۱۰۶	تصنیف ماهور غلامحسین درویش
۱۰۷	دوضربی بیات ترک ابوالحسن صبا

مقدمه

دلیل تألیف این کتاب که در سه بخش اول (مقدماتی)، دوم (آواز ابوعطا) و سوم (آشنایی با فرم‌های موسیقی سنتی ایران) تهیه و تنظیم شده، نیازی بود که پس از چندین سال تجربه و تدریس در مقاطع مختلف تحصیلی احساس می‌شد. لذا با تکیه بر تجربیات به دست آمده، سعی شده است گامی هرچند کوچک در راه آموزش ساز نی برداشته شود.

در بخش اول هنجو با انگشت‌گذاری، پرده‌شناسی، اجرای ریتم‌ها و صداهای مختلف نی آشنا می‌شود و با اجرای قطعاتی از آهنگسازان قدیم آموخته‌های خود را به کار می‌گیرد. بخش دوم آواز ابوعطا و بخش سوم آشنایی با فرم‌های موسیقی کلاسیک ایران است که در انتخاب و گزینش آن‌ها دقت کافی به عمل آمده است. در خاتمه برای رفع ابهام احتمالی لازم می‌دانم به دو نکته اشاره کنم:

۱. ممکن است این تصور پیش آید که شروع آواز هنوز برای هنجو زود است، اما توجه به دروس پایه که در بخش اول آمده، این تصور را از بین خواهد برد و هنجو می‌تواند فرم آوازی را شروع کند؛ از طرفی تکنیک نوازندگی نی بیشتر بر پایه‌ی آواز است تا قطعات ریتمیک، و شاید به همین دلیل نی را حنجره‌ی دوم انسان نامیده‌اند.

۲. به این دلیل از آواز ابوعطا (از متعلقات دستگاه شور) استفاده شده که نت متغیر ندارد و فواصل آن منطبق با فواصلی است که نی به‌طور طبیعی دارد.

عبدالنقی افشارنیا

نوروز ۱۳۹۶

شرح حال مختصری از آهنگسازان این کتاب

خالقی، روح‌الله (۱۲۸۵-۱۳۴۴)

موسیقی‌دان، موسیقی‌شناس، آهنگساز و مؤلف، شاگرد علینقی وزیری، رضا محجوبی، ابوالحسن صبا و اساتید خارجی (در ویلن)، تحصیلات کلاسیک خود را در دارالفنون و دانشسرای عالی به پایان رسانید. او مؤسس و سرپرست انجمن موسیقی ملی و هنرستان موسیقی ملی بود.

درویش، غلامحسین (۱۲۵۱-۱۳۰۵)

مقدمات سه‌تار را نزد پدر و تار را نزد آقا حسینقلی آموخت. موسی معروفی، ابوالحسن صبا، سعید هرمزی، مرتضی نی‌داوود، حسین سنجر، ارسلان درگاهی، شکری ادیب‌السلطنه، حسینقلی غفاری، علیمحمد صفایی و عبدالله دادور از شاگردان او بودند.

سماعی، حبیب (۱۲۸۰-۱۳۲۵)

فرزند سماع‌حضور (از استادان ستور عصر قاجار) است و از نوازندگان و استادان زبردست ستور محسوب می‌شود.

شهنازی، علی‌اکبر (۱۲۷۶-۱۳۶۳)

فرزند آقا حسینقلی، عموی میرزا عبدالله و پدر بزرگش علی‌اکبر فراهانی بود. از هشت سالگی زیر نظر پدرش آموزش تار را شروع کرد و پس از شش سال ردیف موسیقی ایرانی را آموخت. از سال ۱۳۵۰ تا آخر عمر در دوره‌ی عالی هنرستان موسیقی به تدریس مشغول بود و در طول هفتاد سال فعالیت آموزشی شاگردان بسیاری از چند نسل تربیت کرد. میرزا حسن مشاور، میرزا عیسی خاتم، باصرالدوله، منتظم‌الحکما، حاج آقا محمد ایرانی مجرد، حبیب‌الله صالحی، هوشنگ ظریف، رضا وهدانی، اسدالله حجازی، محمدرضا لطفی، حسین علیزاده، داریوش طلایی و... از شاگردان وی بودند.

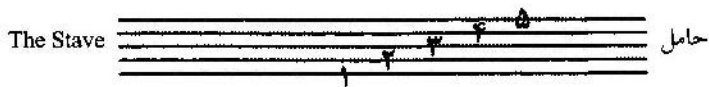
صبا، ابوالحسن (۱۲۸۱-۱۳۳۶)

از کودکی نزد پدر خود و سپس نزد میرزا عبدالله و غلامحسین درویش به فراگیری سه‌تار و ردیف‌های موسیقی ایرانی پرداخت. کمانچه را نزد حسین اسماعیل‌زاده و ویلن را نزد حسین هنگ‌آفرین آموخت. بعدها با حبیب سماعی استاد ستور آشنا شد و از این طریق در نواختن و اعتلای این ساز نقش عمده‌ای داشت. صبا از هنرمندانی است که سهم مهمی در حفظ و تداوم ردیف‌های سازی و آوازی داشته و تلاش بی‌وقفه‌ای در خلق آثار گوناگون در زمینه‌ی موسیقی ایرانی نموده است. او که صاحب سبک در ردیف‌های خود است، با حفظ ریشه‌ها و سنت‌های فرهنگی، سهم بسزایی در نوآوری و خلاقیت‌های موسیقایی داشته و آهنگ‌های بسیار زیبایی از وی به یادگار مانده‌اند.

معروفی، موسی (۱۲۶۸-۱۳۴۴)

از شاگردان ممتاز درویش‌خان بود و به دریافت تبریزین طلایی درویش نایل آمد. تئوری موسیقی و نت‌نگاری را نزد حسین هنگ‌آفرین و علینقی وزیری آموخت و از همان دوران در نوشتن و ثبت ردیف‌های موسیقی ایران کوشید. معروفی سال‌ها در هنرستان موسیقی ملی به تدریس پرداخت و شاگردان بسیاری تربیت کرد. آثار ارزنده‌ای شامل پیش‌درآمد، تصنیف و رنگ‌های مختلف از وی به جا مانده‌اند. یکی از ارزنده‌ترین تلاش‌های معروفی، جمع‌آوری و نگارش ردیف موسیقی ایران است که در سال ۱۳۴۲ منتشر شده است.

تعریف موسیقی: موسیقی هنر بیان احساسات به وسیله صداهاست.

(F Clef)

کلید فا

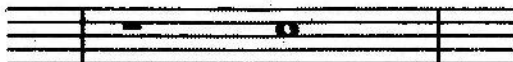
(G Clef)

کلید سل

(C Clef)

کلید دو

سکوت گرد

واحد موسیقی نت گرد

سکوت سفید

واحد $\frac{1}{2}$ نت سفید

سکوت سیاه

واحد $\frac{1}{4}$ نت سیاه

سکوت چنگ

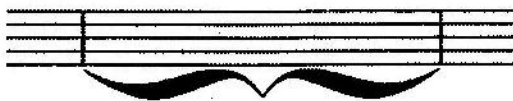

واحد $\frac{1}{8}$ نت چنگ

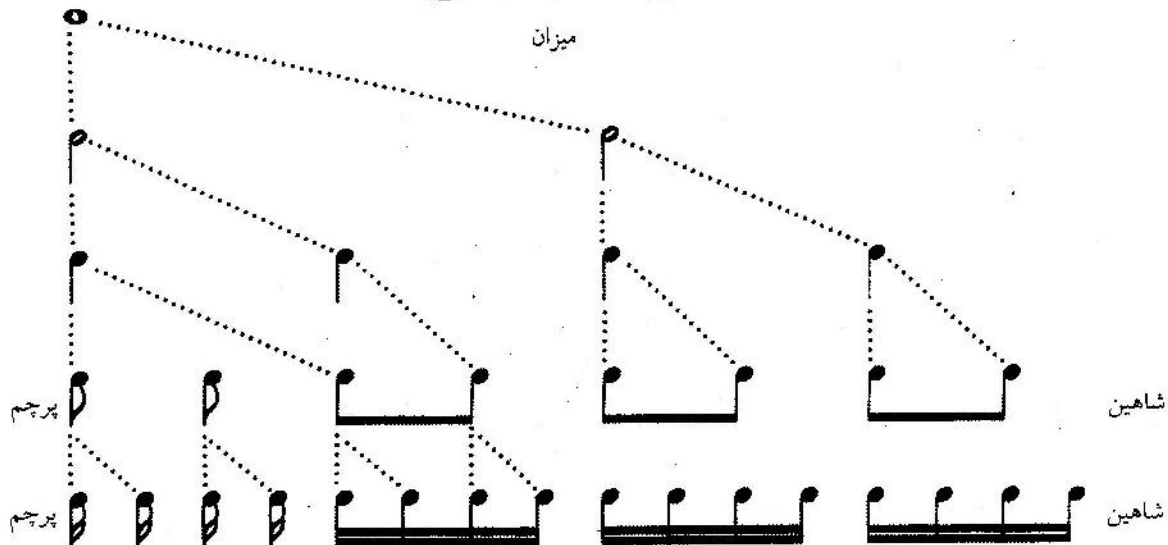
سکوت دولاچنگ

واحد $\frac{1}{16}$ نت دولاچنگ

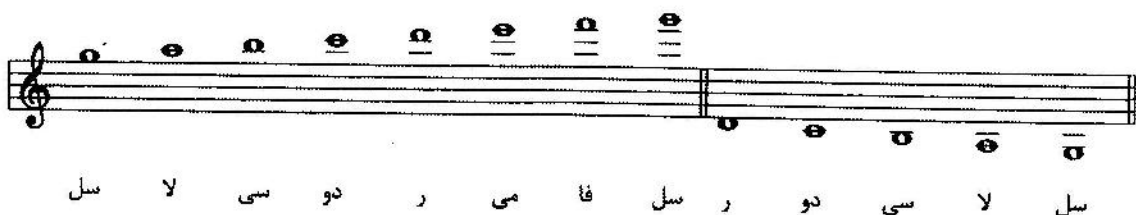

میزان

نت (Note)

نت علامتی است که به وسیله‌ی آن صداها‌ی موسیقی نوشته و اجرا می‌شوند.

چند میزان ساده

یک نوع میزان ترکیبی

یک نوع میزان مختلط یا لنگ

علامت‌های تغییردهنده

- دیز: # (Sharp) صدای نت را نیم پرده‌ی کروماتیک بالا می‌برد.
- بِمُل: b (Flat) صدای نت را نیم پرده‌ی کروماتیک پایین می‌آورد.
- بِکار: ♮ (Natural) صدای نت را به حالت اصلی برمی‌گرداند.
- سُری: * (Sori) صدای نت را ربع پرده بالا می‌برد.
- کُرُن: ۲ (Koron) صدای نت را ربع پرده پایین می‌آورد.

شکل قوار گرفتن زبان جهت ایجاد صدا

